

BİLGİ TOPLUMUNDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Prof.Dr. Mustafa ERGÜN
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Öğretmen yetiştirmede tecrübelerimiz

Türkiye'nin öğretmen yetiştirme alanında oldukça zengin bir tecrübesi vardır. Çünkü Türkiye, örgün eğitim tarihi boyunca kendi eğitim kurumlarını kuran ve bunlara kendisi öğretmen yetiştiren bir ülkedir.

Sıbyan mektepleri ve çeşitli seviyedeki medreseler için yüksek seviyeli medrese mezunları "muallim" veya "müderris" olarak atanıyordu. Hatta bunların meslek içinde yükselmeleri bile inceden inceye ayarlanmıştı.

Batılılaşma dönemi okul sistemimiz için de, bu okul sisteminin kurulmaya başladığı günlerden itibaren, bu okulların felsefesine ve ders programına uygun öğretmen okulları kurulmaya başlanmıştı.

Belki sayı olarak ülkenin öğretmen ihtiyacının karşılanmasında öğretmen yetiştirme sistemi zaman zaman yetersiz kalmış olabilir; ama öğretmen kalitesi olarak sistemin yetersiz olduğu zamanlar çok nadir olmuştur.

Şehir ve kasabaların öğretmenleri "Dârümuallimin" denilen okullarda yetiştirilirken, kırsal bölgelere öğretmen yetiştirme için Osmanlıdan beri düşünülen kafalar Cumhuriyet döneminde "Köy eğitimcileri" ve "Köy Enstitüleri" gibi orijinal çözümleri de bulmuş ve başarıyla uygulamıştır.

Ortaokul ve lise öğretmenlerinin eğitimi için uzun yıllar çatışmasız olarak yürütülen eğitim enstitüleri, yüksek öğretmen okulları ve fakülteler modeli; son yıllarda ülkede yükseköğretim mezunlarının genel işsizlik durumu dolayısıyla ve öğretmen eğitiminin tamamen üniversiter düzeyde ele alınmasından dolayı bir Eğitim Fakültesi - Fen-Edebiyat Fakültesi görev ve fonksiyon çatışması haline getirildi.

Türkiye gibi çok zengin öğretmen yetiştirme tecrübesine sahip bir ülkenin, bu sorunu ilgili ve yetkililerin tartışmalarıyla çözüp çok güzel yeni uzlaşma modellerinin çıkartılması beklenirken, bu konuda çok fazla tartışmadan uygulamaya konmaya çalışılan yeni bir öğretmen yetiştirme modeline geçiyoruz. Modelin birçok olumlu yönleri olmasına rağmen çok yüksek bir uzlaşma sağlanmadan ve bazı ayrıntılar düzenlenmeden uygulamaya geçiriliyor olması, bir dezavantaj gibi gözükmektedir.

Çağdaş toplumlarda öğretmenin görevleri

Günümüzde öğretmenin görevlerinde, gerek okuldaki eğitim gerekse yaygın ve sürekli eğitim açısından olsun, büyük değişiklikler olmaktadır. Kitle iletişim araçları ve özellikle televizyon, öğretmenin çok daha kaliteli ve çok yönlü yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Ailenin giderek daha küçülmesi ve bayanların da çalışmak zorunda kalmaları, okul sisteminin alt kısmını; yükseköğretimdeki okullaşmanın artması ve garantili, yüksel ücretli iş bulmanın ancak master ve doktora yapmakla mümkün olması da sistemin üst kısmını sürekli genişletmektedir.

Bilgisayarların her geçen gün bilgi-işlem hızlarının artması ve daha çok ve çeşitli bilgiyi işleyebilmesi, bütün hayat alanlarında olduğu gibi, eğitim alanında da önemli değişiklikler meydana getirmektedir.

Türkiye bir taraftan sanayi toplumu olmak için çaba harcarken bir yandan da bilgi toplumu olma yolunda çalışmalarını devam ettirmelidir. Eğitim düzenlemelerinde bu iki husus da göz önüne alınmalıdır.

Hem sanayi toplumu hem de bilgi toplumu, demokratik toplumlar olmak zorundadır. Bu iki toplum tipi de çoğulcu demokrasiye dayanan sosyal yapılara sahiptir. Çoğulcu demokrasinin de düşmanı, ideolojiler ve dinî bağnazlıklardır. Bu iki engeli aşmanın en iyi yerleri de eğitim sistemidir. Öyle öğretmenler yetiştirmelidir ki, ders verdiği öğrencilere ruh ve düşünce özgürlüğünü aşılarken hoşgörünün ve sağlam bilimsel düşüncenin de temellerini kazandırsın.

Bilgisayarların gelişmesi, okullarımızda şimdiye kadar geçerli olan pasif alıcı ve ezberleyici eğitimi gereksiz kılmakta, yapısal ve aktif öğrenme prensiplerine göre ders programları hazırlanmasını ve buna uygun öğretim metodları geliştirilmesini öngörmektedir. Bilgisayarların getirdiği kolaylıklardan eğitimde mutlaka yararlanılması gerekir ve bunun da eskiden olduğu gibi -pek işe yaramayan- "bilgisayar destekli eğitim" gibi modellerle değil, bütün dünya okullarının birbirine bağlandığı "internet destekli eğitim"le sağlanması gerekir.

Bir taraftan bloklar ve gruplar halinde bütünleşen, bir taraftan da çok zorlu bir yarışa ve mücadeleye hazırlanan dünya ile baş edebilmek ve onun içinde onurlu bir şekilde yer alabilmek için, bilgisayar teknolojisinin ve uygulamalarının okullar vasıtasıyla öğretilmesi çok büyük önem taşımaktadır.

Çağı yakalamak isteyen bir toplumda temel bilimlerin, bilimsel zihniyet ve metodun öğretilmesi de çok önemlidir. Son zamanlarda kitle iletişim araçlarındaki birçok program insanlardaki bilimsel düşünme özelliğini zedeler durumdadır ve okullardaki temel bilimler eğitiminde de -dünyanın her tarafında- bir tavsama görülmektedir. Bugünkü teknolojik uygarlık büyük ölçüde bilimsel düşüncenin

eseridir ve eğer hayat savaşında başarılı olup insanlığı daha da yüceltmek istiyorsak, okullardaki temel bilimler eğitime ve öğrencilere bilimsel metodlarla düşünmesinin öğretilmesine büyük önem vermelidir.

İyi öğretmenin nitelikleri

İyi bir öğretmenin hangi nitelikleri taşıması gerektiği, artık klasikleşmiş olan bugünkü sanayi toplumunun eğitim sistemi için aşağı yukarı belirlenmiştir. Bunu, genel eğitim kitaplarında ve öğretmen konusunda yapılan birçok araştırma raporunda görmek mümkündür.

Ancak bu niteliklerden, gelişim ve öğrenme psikolojisi doğrultusunda ortaya konan birçoğunun öğretmenlere kazandırılmadığı açıktır. Öte yandan öğretim metodları ve teknolojileri konusunda, teorik olarak ortaya konan bazı özelliklerin de öğretmenlere öğretilmediği veya uygulamaya koydurulmadığı görülmektedir.

Önümüzdeki demokratik yeni sanayi toplumu veya iletişim toplumu tiplerinde eğitim sistemi de muhakkak değişecektir. Şu andaki eğitim sistemimiz birçok noktalarda ortaçağ ve sanayileşmenin başlangıç dönemlerinin yapısını taşımaktadır. Eskiden kalan birçok sağlam özellikler yeni yapılar içinde yaşamaya elbette devam edecektir. Ancak yeni çağın gereklerini ve toplum ihtiyaçlarını karşılamayan özelliklerin bir kenara bırakılması; toplum ve kişinin gelecek hayat içinde başarılı olmasını sağlayacak yeni unsurların hiç zaman geçirilmeden eğitim sistemine aktarılması gerekir. Bunun için de bir taraftan merkezden gerekli örgüt ve program düzenlemeleri yapılırken bir taraftan da buna uygun öğretmen yetiştirilmesi gerekir.

Elbette yeni yetişen öğretmenler bundan 50 yıl öncesinin felsefesiyle yetişemez. Artık öğretmenden bir toplum kalkınmacısı, bir sağlıkçı, devletin köydeki elemanı olma, hatta bir dinin, bir ideolojik sistemin propagandacısı olma özellikleri beklenmemelidir. Çoğulcu demokratik yapıya uygun olarak fikri ve vicdanı hür nesiller yetiştirebilmesi için, önce öğretmenin kendisinin fikri ve vicdanının hür olması gerekir. Öğretmen yetiştirmede hiç vazgeçilmeyecek esas, hür ve bilimsel düşünceli aydın yetiştirmektir.

Ayrıca, kendi bilim alanında son derece güçlü ve temel bilgileri nasıl öğreteceğini bilen insan yanında, hemen bütün öğretmenlerin bilgisayar teknolojilerine kendilerine yetecek kadar sahip olmaları ve bu teknolojiyi derslerinde etkili olarak kullanmaları beklenmektedir. Çünkü önümüzdeki yıllarda bilgiye ulaşma yollarının ve karmaşık sistemler içinde insana faydası olacak temel ve doğru bilgilerin alınıp işlenmesi, eğitimin özünü teşkil edecektir. Yoksa şu anda çağdaş insanın kitle iletişim araçlarında yararlı-yararsız, gerekli-gereksiz, doğru-yanlış birçok bilgilerle (veya daha doğrusu haberlerle) bombardımana tabi tutulduğu gibi, gelecek dönemde de öğrenci böylesine bol bir bilgi veya enformasyon baskısı altında kalacaktır.

Mükemmel öğretmen, bu durumda çocuğa en kısa yoldan en sağlam bilgilere nasıl ulaşacağını ve nasıl doğru yorumlanacağını öğreten rehber olacaktır.

Öğretmen eğitimi sistemi

Türkiye şu anda yeni bir öğretmen yetiştirme sistemi uygulamaya başlamaktadır. Bu sistemin uygulama öncesi bazı avantajları ve dezavantajları vardır.

Sistemin olumlu yanları, Türkiye’de şimdiye kadar neredeyse tamamen ihmal edilmiş olan "Özel Öğretim Metodları" konusuna son derece ciddi olarak girişmesidir. Aslında her bilim dalının özel olarak nasıl öğretileceği konusunda Amerika’da ve Avrupa’da ciddi çalışmalar ve yayınlar 1960’lı yıllardan beri giderek yoğunlaşan bir şekilde ortaya çıkıyordu. Ama Türkiye’de gerek eğitim bilimleri ile uğraşanlar gerekse belli bilim dallarında "alan öğretmeni" yetiştirenler bu çalışmalardan ve yayınlardan habersiz gözüküyordu.

Yükseköğretim Kurulu, ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmenliği olan bilim dallarında yurt dışına gönderilen elemanları, özel öğretim metodları alanında master ve doktora yapmaya teşvik ederek bu alanda sağlam bir çalışma başlatmıştır. Bazı eğitim fakültelerinde de bilim dallarının özel öğretim metodları alanında -el yordamı ile olsa bile- bazı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Yeni sistemin ikinci olumlu yanı, öğretmenlik uygulamasına eskiye oranla daha ciddi yaklaşması ve uygulamanın hem fakültedeki dersler içinde hem de eğitim bakanlığı okullarında saat sayısının artırılmasıdır. Bu yöndeki çalışmalar halen devam etmektedir.

Sistemin bir başka olumlu yanı, öğretmen yetiştiren fakülte programlarında bir kontrol ve düzenin getirilmesidir. Fakülteler ders programlarını yapmakta elbette özgürdürler, ama belli bir işe görevli eleman yetiştirirken, bunun birbirine oldukça benzer programlarla yetiştirilmesi gereği vardır. Oysa biz, daha birinci sınıfta bile yatay geçiş yoluyla aldığımız öğrencileri kendi programımıza intibak ettirmekte güçlük çekiyorduk. Şu anda en azından ilköğretim öğretmenliği düzeyinde oldukça standart programlara sahip olacağız.

Sistemin şu anda olumsuz gibi duran ve ilerde uygulama içinde düzeltileceğini sandığımız kısımlarına gelince; bunlar üzerinde de kısaca durmak gerekir.

Bunlardan birincisi, ortaöğretim öğretmenlerini yetiştiren programların ders programı ve öğretim elemanı karmaşasıdır. Sistem, bu alanda bilim derslerinin Fen-Edebiyat Fakültelerinde veya onların "kodu" ile açılmasını öngörmektedir. Yani Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri ikilemine son verilmek istenmektedir. Bu bir taraftan doğru, bir taraftan yanlıştır. Eğitim Fakültesindeki dersler sadece bilimsel bilgilerin aktarılması değil, onların ilerde lise öğrencilerine de nasıl öğretileceği göz önüne

alınarak veriliyordu. Lise ders içerikleri ile Fen-Edebiyat Fakültelerinin bilim dalları içerikleri arasında önemli farklılıklar vardır. Öte yandan, Fen-Edebiyat Fakültesindeki laboratuvar malzemeleri ile lise laboratuvarları arasında da büyük farklılıklar vardır.

İlköğretim öğretmenliği alanında programlar oldukça standartlaştırılmış olmasına rağmen, lise öğretmenliği alanında bir düzenleme şu anda öngörülmemektedir. Burada iki tip lise öğretmeni yetiştirilmesi tasarlanıyor. Eğitim Fakültesi öğrencileri 7 yarıyıl Fen-Edebiyat programından dersler alacaklar, daha sonra öğretmenlik meslek bilgisi alanında 3 yarıyıllık "tezsiz" yüksek lisans yapıp lise öğretmeni olacaklardır. Fen-Edebiyat programından 7 yarıyıllık ders mi seçileceği, yoksa ilk 7 yarıyılın derslerinin mi alınacağı belli değildir. Sonra, niçin programın tamamı değil de bir yarıyıl eksik? Ya kalan dersler o bilim açısından çok önemli ise?

Fen-Edebiyat Fakültesinin kendi öğrencileri de 8 yarıyıllık programı tamamladıktan sonra gene öğretmenlik meslek bilgisi alanında 3 yarıyıllık "tezli" yüksek lisans yapıp lise öğretmeni olacaklardır. Aynı liselerde öğretmenlik yapacak olan bu iki grup arasındaki bu farklılığın nedeni açık değildir. Bence her türlü öğretmenliğin 8 yarıyıllık lisans eğitimine dayanması prensibine de aykırıdır. Bu şekilde Eğitim Fakültesi mezunları lisans mezunu sayılmayacak ve lisansa dayalı her türlü yükselme ve atanma işlemlerinden uzak tutulacaktır. Bu tutarsızlık şimdi kuşulara neden olduğu gibi, ileride de birçok problemlere neden olacaktır ve sanırım Eğitim Fakültesi öğrencileri de Fen-Edebiyat'taki 8 yarıyıllık programı tamamlayarak lisans mezunu olacaklardır.

Sistemin bir başka olumsuz tarafı, sosyal bilgiler, Türkçe, matematik ve fen bilgisi öğretmenlerinin bilim derslerini verecek bilim adamlarının Eğitim Fakültelerinden uzaklaştırılmasıdır. Eğer buradaki dersleri öğretim görevlilerinin yürütmesi isteniyorsa, bu yanlış olur. Her seviyedeki eğitim ve öğretmen yetiştirme, o bilim alanında doktorasını yapmış, akademik kariyerde ilerleyen bilim adamlarına dayanmalıdır. Oysa bilim adamları Eğitim Fakültesi kadrolarında yükselmezlerse başka birimlere kaçacaktır. Bu problemin de uygulamalar başladıktan sonra olumlu yönde çözümleneceği kanaatindeyim.

Yeni uygulanacak sistemi daha birçok açılardan irdelemek mümkündür. Genelde çok yararlı sonuçlarını göreceğimiz ve zaman içinde çıkabilecek problemlerini çözeceğimiz bu sistemin, Türkiye eğitim sistemindeki yeni gelişmelere olumlu karşılık vereceğine, Türkiye'nin çağdaş ihtiyaçlarını karşılayacağına inanıyorum.